

SECTION 6. FINANCE, PENNILESS AND CREDIT

DOI: 10.46299/ISG.2023.MONO.ECON.2.6.1

6.1 Financial monitoring of trade activities enterprises

В сфері фінансів дефініція моніторинг зустрічається рідше, ніж у практиці природничих або соціальних досліджень, однак він вважається ефективним інструментом звітності та аналізу для оцінки ступеня впливу зовнішніх і внутрішніх факторів на діяльність підприємств, в тому числі, й торгівельних. Моніторинг – це інструмент, який використовується для визначення того, наскільки компанія чутлива до змін щодо ведення умов бізнесу.

Взагалі термін «моніторинг» походить від «монітор» (з лат.) - «пам'ятати», «моніторити» і «моніторинг» (з англ.) - «моніторинг», тобто в прямому сенсі означає вжиття заходів для забезпечення систематичного контролю і тенденцій деяких процесів. Тому фінансовий моніторинг, як невід'ємна частина стратегічного управління, відповідає за безперервний моніторинг бізнес-систем і забезпечує відбір, оцінку та інтерпретацію бізнес-даних для своєчасного та оптимального прийняття управлінським персоналом рішень. Під моніторингом розуміють висновки про стан досліджуваного об'єкта, аналіз факторів впливу на діяльність підприємства, вивчення методів і принципів розпізнавання проблемних ситуацій. В поняття моніторингу включають процес оцінки стану об'єкта, суб'єкта, явища чи управлінського процесу. Моніторинг ґрунтується на комплексі методичних підходів та індикаторів, котрі дозволяють виявити «вузькі місця» і слабкості. Моніторинг включає процес розпізнавання та виявлення кризових ситуацій у бізнесі на основі певних залежностей і локальних змін в поточній діяльності підприємства. Моніторинг не є одноразовою процедурою і вимагає системного виконання, при цьому його ефективність обумовлюється розміром накопиченого досвіду [134,135,136].

Фінансовий моніторинг тісно корелює з фінансовим аналізом, але вони відрізняються цілями, завданнями та інструментами. Аналіз дає можливість

виявити кількісне значення параметрів і відхилень параметри від норми. При цьому фінансовий моніторинг - це узагальнений висновок про стан досліджуваного об'єкта. Цей висновок надається на основі порівняння тасинтезу різноманітної аналітичної інформації. В рамках проведення фінансового моніторингу передбачена функціональна діагностика та параметрична діагностика. Суть функціональної діагностики полягає у вивченні причин відхилення об'єкта від нормального функціонування. Параметрична діагностика дозволяє виявити відхилення параметрів об'єкта від заданих норм [136, с. 85-86]. Ю.О. Тараруєв зазначає, що фінансовий моніторинг є напрямом економічної діагностики підприємства, що використовується для оцінки фінансового стану підприємства [137].

А.А. Васина стверджує, що фінансовий моніторинг орієнтований на виявлення динаміки змін фінансового стану підприємства та визначення напрямків для вирішення проблем. Фінансовий моніторинг також спрямований на визначення резервів з метою покращення фінансового стану [134]. На думку О. Короткова, фінансовий моніторинг — це визначення стану об'єкта, предмета, явища чи процесу управління шляхом виконання комплексу дослідницьких процедур, виявлення слабких місць і проблемних місць [135].

І. Фаріон розглядає фінансовий моніторинг, як метод аналізу внутрішнього середовища компанії шляхом виявлення проблем, що викликають від норми або мети, виявлення потенційних сильних і слабких сторін, що впливають на формування та реалізацію ефективної стратегії розвитку підприємства [138]. А. Муравйов розглядає фінансовий моніторинг, як спосіб визначення характеру порушень в сфері господарської діяльності в якій спостерігаються відхилення від нормальної відносної динаміки різних процесів, які втілюються та швидкість зміни досліджуваних показників [134].

О. Гетьман, В. Шаповал розглядають фінансовий моніторинг, як систему оцінки економічних показників підприємства на основі дослідження окремих результатів з метою визначення перспектив його подальшого розвитку та наслідків у результаті прийняття поточних управлінських рішень. В. Краснова,

В. Ямшанова визначають фінансовий моніторинг, як процес вивчення економічного стану підприємства на основі аналізу та синтезу інформації, який має на меті передбачити недоліки підприємницької діяльності, виявити резерви розвитку з подальшим їх використанням та забезпечити прийняття найбільш оптимальних та виважених управлінських рішень [139].

На думку М. Коротаєва, фінансовий моніторинг - це комплекс досліджень, які дозволяють підприємству встановити мету його діяльності та визначити шляхи їх досягнення [134, с. 72; 137, с. 112-113]. Т. Б. Бердніков визначає фінансовий моніторинг з позиції встановлення і вивчення ознак, вибору методів їх вимірювання, даючи характеристику цих ознак за певними принципами. Це робиться з метою прогнозування та оцінки відхилень та усунення порушень нормального режиму роботи підприємства [137, с. 9].

Підсумовуючи представлені визначення, окреслено, що найбільш прийнятним є визначення Ю.О. Тараруєвої щодо фінансового моніторингу, як комплексного аналізу сучасного стану та перспектив подальшого розвитку підприємства [137, с. 5]. Діагностика основних показників діяльності суб'єкта господарювання дозволяє прогнозувати поточний і майбутній стан підприємства. З юридичної точки зору термін «фінансовий моніторинг» означає цілий комплекс заходів, що здійснюються фінансовими регуляторами з метою запобігання та боротьби з відмиванням грошей, у тому числі у сфері фінансування тероризму, що включає фінансовий нагляд [134]. Це визначення ототожнює фінансовий нагляд із державним аудитом, метою якого є перевірка інформації про законність фінансових операцій суб'єктами господарювання.

З неюридичної точки зору фінансовий моніторинг компаній є механізмом постійного моніторингу, збору інформації, збору та обробки даних про стан компанії з метою виявлення закономірностей і причин динаміки її діяльності та вивчення змін щодо його розвитку. О.О. Терещенко розглядає моніторинг як елемент контролю, який здійснюється на всіх етапах, тобто початковій, поточній та кінцевій фазі контролю [140]. Н. В. Чаленко розуміє моніторинг, як особливу систему систематичного та безперервного структурованого моніторингу

фінансового стану установи та її оперативної оцінки [141, с. 168].

І. П. Моїсеєнко вважає, що фінансовий моніторинг є елементом корпоративного управління, сутністю якого є комплексний і системний аналіз причинно-наслідкових зв'язків його діяльності, вивчення стану справ. За його словами, система нагляду використовує весь спектр економічних показників та інформації, є функціональною, тобто ефективною, і значною мірою залежить від якості корпоративного управління [142]. Професор І. О. Бланк вважає, що розроблена в кожному підприємстві система моніторингу повинна стати дієвим механізмом безперервного моніторингу контрольованих фінансових результатів, визначати розміри відхилень від фактичних результатів та прогнозу й повинна бути використана для виявлення причин цих відхилень [143].

Підводячи підсумок, можна сказати, що фінансовий моніторинг – це система з гнучкою структурою, яка дозволяє відслідковувати фінансові результати торговельного підприємства, його економічний стан, оцінювати вплив різноманітних внутрішніх і зовнішніх факторів, швидко виявляти загрози, складати прогнози, визначати відхилення поточних результатів від очікуваних і виявляти причини цих коливань, вносити корективи та приймати відповідні рішення [144].

Оскільки підприємство створює систему контролю за своєю діяльністю, моніторинг фінансово-господарської діяльності підприємства також можна вважати її частиною. У цьому випадку моніторинг використовується для відстеження процесів, що відбуваються в компанії в певний момент часу, формування оперативних звітів про діяльність компанії (день, тиждень, місяць) і порівняння фактичних поточних результатів із плановими. Система фінансового моніторингу характеризується швидким реагуванням на «слабкі сигнали» із зовнішнього та внутрішнього середовища компанії. Такі сигнали є першими ознаками негативної ситуації, тому система спостереження усуває можливі негативні ускладнення з метою вжиття профілактичних заходів [145].

Іншою характеристикою фінансового моніторингу є його індивідуальність, яка залежить від його цілей та системи управління. Однак незалежно від

структури управління організацією, управління фінансами безпосередньо пов'язане з операційними та стратегічними цілями компанії. З іншого боку, слід розуміти, що основною метою фінансового моніторингу є виявлення реального економічного стану та фінансової стабільності компанії, встановлення бізнес-тенденцій та їх негативних наслідків, а також підтримка ефективної діяльності бізнесу. Фінансовий моніторинг дає змогу оцінити фінансовий стан, ризики та загрози, оскільки від його спрямованості в антикризовому управлінні залежать поточні фінансові результати підприємства [144].

У разі виникнення кризи компанія використовує фінансовий моніторинг для боротьби з кризою, метою якого є збір та обробка важливої інформації, яка дозволить оцінити важливі показники, а також визначити напрямок організаційної та виробничої кризи. За допомогою фінансового моніторингу можна виявити та усунути перешкоди успішної діяльності компанії. Саме за результатами обліку, аналізу та контролю даних такі перешкоди можуть бути виявлені. Саме фінансовий моніторинг дозволяє компанії зосередитися на створенні системи планування, збирати інформацію про ефективність використання ресурсів і дозволяє керівництву приймати ефективні управлінські рішення.

Виходячи із завдань фінансового моніторингу, невід'ємною частиною даного процесу є впровадження інструментів постійного контролю. Наприклад, органи фінансового моніторингу збирають звітну інформацію із зовнішніх та внутрішніх джерел, проводять оцінку фінансового стану підприємства та обґрунтовують колапроблемних питань, котрі мають бути вирішені.

Для оцінки ризиків втрати платоспроможності підприємства в системі фінансового моніторингу розглянемо підсистему внутрішнього контролю, яка використовує в якості зовнішніх економічних показників нормативно-правові та довідкові дані (ставки податків, стандарти бухгалтерського обліку для недержавних організацій, ціни на фондовому ринку, рівні фінансової стійкості, рентабельність середніх галузевих показників тощо) або локальні стандарти, що подаються у вигляді плану, розробленого на основі зовнішньої інформації. В

SOCIAL FACTORS OF ECONOMIC GROWTH, ANALYSIS OF THE EFFECTIVENESS OF TOURISM AND MANAGEMENT

обох випадках опис служить насамперед основою для порівняння, тобто виступає в якості критерію оцінки.

Дані, що описують внутрішнє середовище підприємства роздрібної торгівлі, надходять до підсистеми внутрішнього контролю у вигляді внутрішніх операційних даних та інформації, котра представлена в таблиці 1.

Таблиця 1.

Показники контролю діяльності підприємств роздрібної торгівлі

Вид інформації	Джерела формування	
	фактографічних даних	базових показників порівняння
Оперативна	Управлінський облік за центрами відповідальності	Операційні, функціональні та підсумкові бюджети.
		Показники, розроблені на основі інформації бюджетів
Звітна	Фінансова звітність	Планові показники, розроблені відповідно до складу фінансових звітів.
		Критичні значення фінансових коефіцієнтів

Звітна інформація являє собою дані результатів діяльності підприємства, руху грошових коштів за визначений період або стосовно його фінансового стану на визначений момент часу. Терміни надходження таких даних відповідають звітному періоду, встановленому за відповідною формою звітності [140]. Найбільш важливі для інформаційного забезпечення внутрішнього контролю – оперативні дані, джерелом яких є управлінський облік за центрами відповідальності. Виходячи з особливостей діяльності підприємств роздрібної торгівлі, формування оперативних даних щодо доходів, затрат і фінансових результатів, а також надходжень, витрат і чистого руху коштів має здійснюватись за центрами відповідальності відповідно до змісту деталізованих за цими центрами бюджетів. У таблиці 2. наведено систему показників, класифікованих за видами операційних бюджетів підприємства роздрібної торгівлі, що надходять до внутрішнього контролю каналами зворотного зв'язку [153].

Таблиця 2.

Система показників оперативної інформації внутрішнього контролю
торгівельного підприємства у складі системи фінансового моніторингу

Група показників	Абсолютні показники	Відносні показники	Базові показники порівняння
Бюджет доходів і затрат			
Показники доходів, затрат і фінансових результатів	Деталізовані за видами та центрами відповідальності доходи, затрати і фінансові результати підприємства	Структури доходів і затрат. Динаміки доходів і затрат. Рівня затрат відносно доходу від реалізації товарів. Рентабельності доходів та затрат	Абсолютні показники бюджету доходів і затрат, деталізовані стосовно центру відповідальності та розраховані на їх основі відносні показники
Бюджет руху грошових коштів			
Показники руху грошових коштів	Надходження, деталізовані за видами діяльності, центрами відповідальності та джерелами коштів. Витрати, деталізовані за видами діяльності, центрами відповідальності та напрямками видатків. Чистий рух коштів, деталізований за видами діяльності	Структури надходжень коштів. Структури витрачання коштів. Ліквідності та достатності грошового потоку	Показники бюджету руху грошових коштів, деталізовані стосовно центру відповідальності та розраховані на їх основі відносні показники

На підставі показників, наведених у таблиці 2., можна оцінити операційний ризик, пов'язаний із зменшенням доходу та прибутку, а також ризик, що виникає внаслідок великого обсягу грошових потоків порівняно з доходом роздрібних компаній. Важливим критерієм оцінки ризику зниження доходу є критичний рівень виявлення, визначений за моделлю «CVP» (показник, що визначає розмір чистого доходу від реалізації при досягненні нульових фінансових результатів) та маржа, коефіцієнт безпеки, пов'язаний з чистим оборотом.

У таблиці 3. наведемо алгоритм розрахунку параметрів оцінки ризику зниження обсягу реалізації продукції за моделлю «CVP».

Таблиця 3.

Оцінка ризику втрати платоспроможності підприємства роздрібною торгівлі за
моделлю «CVP»

Етап оцінки ризику	Алгоритм розрахунку
Визначення показника чистого доходу від реалізації товарів (R) як суми постійних затрат (с), змінних затрат (v) та операційного прибутку (p)	$R = c + v + p$
Визначення точки беззбитковості реалізації товарів(R крит)	$R_{крит} = c + v, p=0$
Визначення рівня змінних затрат відносно чистого доходу від реалізації товарів (L)	$L = \frac{v}{R}$
Визначення змінних затрат, виходячи з показників L і R	$v = L \cdot R$
Послідовне перетворення показника R із застосуванням рівня змінних затрат L з метою заміни показників змінних затрат, залежних від обсягу реалізації, постійними показниками їх рівня відносно обсягу реалізації	$R = c + LR + pR - LR = c + p$ $R(1 - L) = c + p$ $R = \frac{c + p}{(1 - L)}$
Визначення критичної величини чистого доходу від реалізації товарів на основі постійних показників за умови нульового операційного прибутку (варіант застосування вартісних показників)	$R = \frac{c}{(1 - L)}, p=0$
Визначення меж безпеки (МБ) та коефіцієнта безпеки (КБ) на основі застосування вартісних показників критичної величини чистого доходу від реалізації товарів	$МБ = R - R_{крит};$ $КБ = \frac{МБ}{R_{крит}} 100\%$
Критерії оцінки ризику втрати операційного прибутку за показником коефіцієнта безпеки, %: підприємство на межі збитковості високий ризик втрати прибутку звичайний ризик втрати прибутку низький ризик втрати прибутку	$КБ=0 \quad 0 < КБ < 5$ $5 < КБ < 10 \quad КБ > 10$

У таблиці 3. наведено алгоритм розрахунку параметрів оцінки ризику зниження обсягу реалізації продукції за моделлю «CVP», прийнято для характеристики підприємств роздрібною торгівлі за натуральними показниками, такими як: рахунки-фактури та накладні, котрі узагальнюють у формі 3-торг. Однак даний підхід не може бути застосовано на підприємствах, де великий асортимент різних товарів. Тому, на відміну від класичного розрахунку, запропонований алгоритм використовує лише показники собівартості реалізованої продукції.

Ефективним критерієм оцінки ризику зниження платоспроможності підприємства є рівень операційного важеля – показник, який визначає відносну залежність операційного прибутку від зміни доходу від реалізації продукції [141]. Алгоритми та критерії розрахунку ризику зниження рівня операційного

SOCIAL FACTORS OF ECONOMIC GROWTH, ANALYSIS OF THE EFFECTIVENESS OF TOURISM AND MANAGEMENT

важеля за методом оптимізації операцій представлені у таблиці 4.

Таблиця 4.

Оцінка ризику підприємства роздрібної торгівлі в системі фінансового
моніторингу: метод операційного важеля

Етап оцінки ризику	Алгоритм розрахунку
Розрахунок рівня операційного важеля (DOL)	$DOL = \frac{R - v}{p}$
Оцінка ризику втрати частки операційного прибутку($-\Delta p_{\%}$) внаслідок зниження чистого доходу від реалізації на 1 %, ($\Delta R_{\%} = 1\%$)	$-\Delta p_{\%} = DOL(-\Delta R_{\%})$
Критерії оцінки ризику зниження операційного прибутку внаслідок зменшення доходу від реалізації товарів за показником " $-\Delta p_{\%}$ ": - високий ризик - звичайний ризик - низький ризик	$-\Delta p_{\%} > -3.1$ $-3.0 > -\Delta p_{\%} > -1.6$ $-\Delta p_{\%} < -1.5$

Рекомендується перевіряти рух грошових коштів за платіжним календарем, який є фінансовим планом заходів, запланованих на місяць згідно з бюджетом руху грошових коштів, який об'єднує всі бюджети роздрібного підприємства. Контроль здійснюється за показниками відхилення фактично отриманої та використаної суми від таких же показників платіжного календаря.

Як джерело інформації для внутрішнього контролю надходжень використання готівки, платіжний календар підприємства роздрібної торгівлі має бути визначений за днями, тижнями та декадами, щоб задовольнити потреби в управлінській інформації.

Внутрішній контроль, який зосереджується переважно на оперативній інформації, не може ігнорувати дані, які є джерелом фінансової інформації. Поточна звітна інформація міститься в річних та квартальних звітах підприємства.

Показники для оцінки ризику неплатоспроможності за звітом про виконання платіжного календаря наведені в таблиці 5.

Таблиця 5.

Оцінка ризику зниження або втрати платоспроможності підприємства
роздрібно́ї торгівлі на основі платіжного календаря

Оцінка ризику	Характеристика грошового потоку
Дуже високий	Сукупні надходження < Сукупні витрати Операційні надходження < Операційні витрати
Високий	Чистий рух коштів від операційної діяльності > Термінові виплати
Звичайний	Операційні надходження > Операційні витрати
Низький	Сукупні надходження > Сукупні витрати Чистий рух коштів від операційної діяльності > Термінові виплати Чистий рух коштів > 0

Критеріями оцінки реальних інформаційних показників є структуровані показники, розроблені за змістом форми звіту на основі можливостей розвитку ресурсів та економічного потенціалу компанії з урахуванням впливу зовнішнього середовища.

Інформація, яка характеризує результати діяльності підприємства за поточний період і розкривається шляхом оцінки зміни в певних часових проміжках, це інформація про доходи, витрати, фінансові результати (додаток 2 «Інформація про фінансові результати») та інформація про доходи, витрати та фактичний рух капіталу (форма 3 «Звіт про рух грошових коштів»). Використання цих звітів спрямоване на виявлення та запобігання зростанню операційних ризиків, які призводять до зниження ефективності господарської діяльності підприємства. Крім фінансової інформації, підприємства роздрібно́ї торгівлі повинні додати до джерел даних цієї групи «Звіт про реалізацію та наявність продукції в торговельній мережі» за формою державної статистики № 3-торг Звіт про продаж і запаси товарів у торговій мережі та мережі ресторанного господарства та мережі ресторанів» дуже важливі для визначення причин зниження продажів продукції.

Дані бухгалтерського балансу (додаток 1 у бухгалтерському обліку) визначають фінансову спроможність підприємства, а його структура дозволяє своєчасно оцінити фінансовий стан і визначити ризик банкрутства. Відповідно до закону, періодом звітності є календарний рік (проміжні звіти видаються лише щоквартально в розрізі форми 1 «Баланс» та форми 2 «Звіт про фінансові

результати»). Використання інформації неможливо скасувати, тобто на її основі неможливо виправити описану ситуацію. Так само неповноцінним є квартальний звіт про продажі та частки в торгових мережах і ресторанних мережах. Це означає, що результати перевірки не вплинуть на виявлені раніше проблеми. Цей недолік можна компенсувати періодичними показниками (форми 2 і 3), розбитими на кроки (місяці, навіть десять років, п'ять днів), які забезпечують їх якісною оперативною інформацією. Однак така інформація часто є формальною і потребує додаткової перевірки.

Крім того, у випадку показників запасів їх зміни не залежать від періоду, в якому вони описані, тому надавати інформацію про цей період неприпустимо. Ще одна альтернатива поетапному звітуванню – це створення стандартів на основі бюджетів центру відповідальності. У таких випадках розслідуються невідповідні відхилення від запланованих параметрів, виявлені на основі контролю звітних даних, головним чином з метою запобігання в майбутньому. Важливою перевагою ретроспективних даних є їх повнота і точність. Це дозволяє вважати звітні дані індикатором і тим самим підтвердити або спростувати достовірність робочих даних. Виходячи з цього, внутрішній контроль повинен включати фінансову та статистичну інформацію та входити до складу системи показників фінансового моніторингу торговельного підприємства.

Система показників внутрішнього контролю, пов'язаних з фінансовими звітами та статистикою, має бути спрямована на виявлення та оцінку операційних і фінансових ризиків компанії. Фінансова діяльність, яка призводить до зміни розміру та складу особистих активів і кредитів, є безпосереднім джерелом фінансових ресурсів компанії, а їх зміни у виробничих ресурсах забезпечують основну діяльність роздрібного бізнесу. Інвестиційна діяльність, яка безпосередньо не пов'язана з основною діяльністю роздрібного бізнесу, активізується в рамках створення додаткового капіталу, який виводиться поза кругообігом, і на цій основі є самостійними об'єктами управління.

Фінансова звітність підприємства є джерелом інформації для аналізу та

оцінки фінансової стійкості та стабільності. В якості вхідних даних використовуються повні показники звітності, які після обробки фіксують якість вихідних даних і оцінюються за ключовими показниками внутрішнього контролю. Параметрами оцінки можуть бути показники абсолютних і відносних відхилень від планових даних, а також нормативні (критичні) рівні фінансових показників, розроблені на основі інтеграції зовнішніх даних (показник рентабельності, стабільності) або структурної моделі. фінансова спроможність підприємства (показник фінансової стійкості, ймовірність банкрутства) [142].

Методологічні підходи до оцінки показників фінансового моніторингу поділяються на:

- підходи із застосуванням абсолютних показників;
- підходи із застосуванням відносних показників;
- змішані показники.

Методологічні засади оцінки стану фінансового моніторингу підприємства передбачають дотримання принципів адекватності, послідовності, адаптивності. Методи оцінки фінансового моніторингу підприємства включають метод розробки системи показників, метод інтегральних оцінок, метод рейтингових оцінок. Критичний аналіз наведених підходів дозволив виявити ряд істотних недоліків, які обмежують їх ефективність, порівнянність, конкретність, регулярність, можливість практичного застосування середніх значень, метод фінансових коефіцієнтів, горизонтальний аналіз, нормативний метод, метод сум, методи порівняння і застосування [146].

Основним недоліком підходів із використанням абсолютних показників є те, що оцінка підприємства ускладнює порівняння фінансового стану одного підприємства з іншим. Здавалося б, цю проблему можна вирішити за допомогою коефіцієнтних методів оцінки фінансового стану підприємства. Однак і тут є суттєві недоліки: статичність використовуваних показників; високий ступінь взаємної кореляції низки показників; використання єдиних значень нормативних коефіцієнтів [147].

Так, наприклад, фінансова стабільність відображає поточну та стратегічну

платоспроможність компанії. Фінансова гнучкість властива адаптаційним здібностям функціонування підприємства в умовах зовнішнього середовища невизначеності (з точки зору операційного зростання грошових коштів або мінімізації боргового навантаження). Фінансовий потенціал, описуючи поточну та майбутню фінансову спроможність підприємства, розкриває роль фінансової стійкості для розвитку бізнесу.

У зв'язку з цим оцінку фінансової стійкості передбачається виконувати за трьома одиницями: показниками фінансової стійкості, фінансової гнучкості та фінансової спроможності.

Дискретні результати розрахунків, часто підкріплені змішаними тенденціями значень коефіцієнтів фінансової стійкості, не дозволяють сформулювати цілісне бачення фінансової стабільності та фінансового стану компанії. При використанні інтегрального підходу оцінки фінансової стійкості, а також рейтингових підходів найбільше сумнівів у першому випадку викликає обґрунтування складу та значущості окремих показників, а в другому – підхід до визначення рейтингового коефіцієнта чи референтного підприємства [150].

Виявлені недоліки сучасних методичних підходів до оцінки фінансової стійкості об'єктивно свідчать про необхідність удосконалення відповідного методичного інструментарію. Відбір показників для оцінки фінансової стійкості здійснювався шляхом перевірки їх відповідності певним вимогам. Своєчасність та регулярність вихідної інформації у вигляді об'єктивної фінансової звітності; наявність об'єктивних типів фінансової стійкості (інтервал цінності інтегральні показники). Останній критерій є необхідною і фундаментальною умовою відбору показників, оскільки перевірка відповідності фактичних значень деяких показників їх нормативам є основою оцінки загального показника фінансової стійкості

Фінансова стійкість підприємства залежить від ефективного управління фінансовими ресурсами і визначається оптимальною структурою активів, оптимальним співвідношенням власного та позикового капіталу, оптимальним балансом активів і джерел фінансування. Класифікація факторів, що впливають

SOCIAL FACTORS OF ECONOMIC GROWTH, ANALYSIS OF THE EFFECTIVENESS OF TOURISM AND MANAGEMENT

на фінансову стабільність за місцем походження, є найбільш загальною і може бути запропонована для будь-якої діяльності, незалежно від специфіки діяльності, що здійснюється [150]. З огляду на це, виділимо основні групи факторів, що впливають на фінансову стійкість підприємства, котрі представлено на рисунку 1.

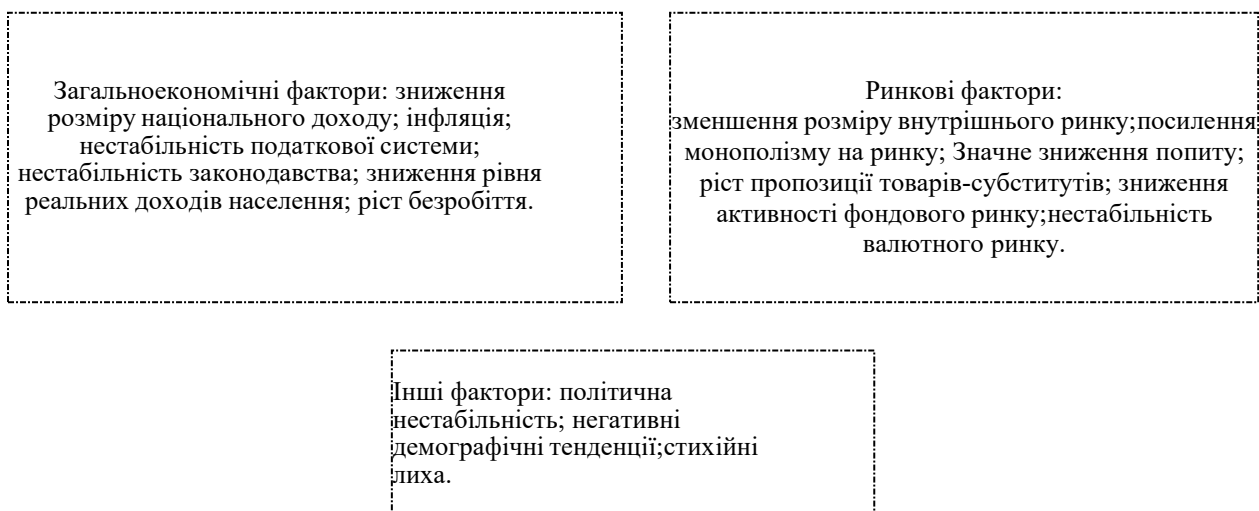

Рисунок 1. Зовнішні чинники впливу на фінансову стійкість підприємства в системі фінансового моніторингу

До основних факторів зовнішнього середовища, що мають значний вплив на фінансову стійкість торговельних компаній, належать: низька платоспроможність населення, низький попит на споживчі товари, нестабільність валютного курсу, відносно високі кредитні ставки, волатильність та неефективність податкової системи.

Основними внутрішніми чинниками, що безпосередньо впливають на фінансову діяльність торговельних підприємств є нестача оборотних коштів і застаріле обладнання, а також необхідність модернізації основних фондів. Результати аналізу фінансової стійкості можуть бути корисними як для зовнішніх користувачів (банки, кредитори, бізнес-партнери), так і для внутрішніх користувачів (власників компанії, керівництва), оскільки аналіз фінансової стійкості дозволяє визначити фінансові результати компанії в

майбутньому.

Безумовно, при оцінці фінансової стійкості підприємства особливо важливо враховувати його галузеву приналежність, яку слід розглядати у двох аспектах: перший впливає із загальної економічної ситуації в Україні та стану внутрішньої роздрібною торгівлі в ньому, другий - про деталі оперативної діяльності. У діяльності торгової компанії є два аспекти: для власника компанії торгівля є способом отримання прибутку від капіталу, вкладеного в компанію, а в економіці торгівля спрямована на передачу товару від виробника до виробника та споживача. Тому для ефективної діяльності торгівлі в першу чергу потрібен значний капітал.

Крім того, торгівля характеризується високим оборотом, а виручка від продажу переважно здійснюється готівкою. У структурі основних фондів значна частина орендованих площ та обладнання, тому особливу увагу заслуговує на коригування договорів оренди, на вартість яких припадає значна частина собівартості, що в свою чергу впливає на ціну активів впроданому товарі [148].

У структурі оборотних активів більша частина капіталу вкладається в акції (близько 90%), що за неефективної політики управління може призвести до втрати ліквідності активів, платоспроможності та фінансової стійкості оборотів підприємства. Від складу та структури асортименту, що реалізується, залежить також стабільність торгового підприємства. Ви повинні не тільки вирішити, що використовувати, але і як це зробити. Нарешті, без поглибленого дослідження не можливо визначити чи універсальні або вузькоспеціалізовані торговельні компанії економічно більш стабільні. Чи є спеціалізація чинником впливу через асортимент продукції, її ціну та якість, збут та інші чинники, що визначають попит, покупців і забезпечують прибуток підприємства та підтримують фінансову стабільність. Однак ціни, як індикатор фінансової стабільності залишаються найкращими у компаній, які продають широкий асортимент продовольчих та непродовольчих товарів.

Іншим важливим фактором фінансової стійкості торгових компаній є оптимальний склад і структура активів і правильний вибір стратегій управління.

У торгових компаніях України в цілому переважають оборотні активи, більшість з яких формують запаси, а обсяг як оборотних активів, так і запасів продовжує зростати. Звісно, левову частку займають й акції роздрібних компаній України, і лише в роздрібній торгівлі побутовими товарами загальний обсяг запасів зріс, а в інших видах діяльності, наприклад, оптовій торгівлі та продажі автомобілів, сталося навпаки.

Проте в деяких комерційних компаніях скорочення товарних запасів не призвело до збільшення оборотних коштів, оскільки це було викликано перенесенням його на дебіторську заборгованість, що, з одного боку, позбавляло підприємство нереалізованих товарів, а з іншого – сприяло виснаження оборотних коштів і призвело до його критичного фінансового становища. Тому управління дебіторською заборгованістю та забезпечення її якості певним чином впливає на фінансову стійкість торгового підприємства.

Дуже важливим фактором, що визначає фінансову стійкість підприємства, є склад і структура його фінансових ресурсів. Бо чим більше підприємство має власних фінансових ресурсів і, перш за все, прибутків, тим стабільніше його фінансове становище. Важлива не тільки загальна сума прибутку, але і його розподіл, особливо та частина, яка використовується для подальшого зростання. Зрозуміло, що торговельні компанії, які зазнають збитків від фінансово-господарської діяльності, можуть не мати нормальної фінансової стабільності, на що вказує аналіз українських торгових компаній в цілому, оскільки в середньому 36% з них зазнали збитків за останні кілька років.

Аналіз фінансової стійкості підприємства можна розділити на два етапи:

1. Оцінка фінансової стабільності:
 - розрахунок відносних показників.
 - розрахунок абсолютних показників.
2. Оцінка маржі фінансової стабільності:
 - критичний аналіз обсягів продажів, рівень безпеки.
 - розрахунок операційного та фінансового левериджу.

Абсолютними показниками фінансової стійкості є показники, що характеризують ступінь поповнення запасів за джерелом фінансування. Зв'язок окремих видів діяльності з джерелами їх фінансування дозволяє охарактеризувати тип фінансової стійкості. Для характеристики фінансового стану підприємства розглядають чотири типи фінансової стійкості.

Перший – абсолютна фінансова стабільність, коли власний капітал покриває резерви та витрати компанії. Цей тип фінансової стійкості характеризується тим, що запаси та витрати покриваються одними і тими ж джерелами оборотних коштів, тому підприємство є незалежним від своїх кредиторів, що трапляється вкрай рідко. Наявність власних джерел оборотних коштів визначається з балансу підприємства як різниця між сумою джерел власного капіталу та еквівалентних джерел капіталу та вартістю основних засобів та інших основних засобів. Дослідники вважають, що такий вид фінансової стабільності важко розглядати як ідеальну ситуацію в компанії, оскільки це означає, що керівництво компанії не використовує зовнішні джерела фінансування для важливих видів діяльності [149].

Другий - нормальна фінансова стабільність, ситуація, коли запаси та збитки компенсуються додаванням власних джерел оборотного капіталу та довгострокової заборгованості. У цьому випадку підприємство окрім власних коштів використовує довгострокові позики для покриття своїх акцій. Цей вид фінансування власного капіталу є «звичайним» з фінансової точки зору. Для підприємства більш бажана нормальна фінансова стабільність [150].

Третій - нестабільна (докризова) фінансова ситуація, за якої запаси та витрати покриваються сумою власних джерел оборотних активів, джерел довгострокової заборгованості, кредитів та короткострокових позик. При такому типі фінансової стабільності відбувається не порушення платоспроможності, а можливість відновлення балансу шляхом поповнення власного капіталу, зменшення дебіторської заборгованості та прискорення оборотів запасів. При оцінці фінансової нестабільності сумакороткострокових позик та позик, залучених на фінансування, не повинна перевищувати загальної

SOCIAL FACTORS OF ECONOMIC GROWTH, ANALYSIS OF THE EFFECTIVENESS OF TOURISM AND MANAGEMENT

вартості сировини та готової продукції [151].

Четвертий - фінансова криза, коли запаси і витрати не покриваються можливими джерелами застави (власними, позиками тощо), підприємство знаходиться на межі банкрутства. Підприємство перебуває на межі банкрутства, оскільки грошові кошти, короткострокові цінні папери та дебіторська заборгованість навіть не включають зобов'язань та прострочених позик.

Щоб легше було визначити характер фінансової стійкості, результати розрахунків представлені в таблиці 6.

Таблиця 6

Індикатори за типами фінансової стійкості

Показник	Тип фінансової стійкості			
	Абсолютна стійкість	Нормальна стійкість	Нестійке становище	Кризове становище
$\Phi_B = B - 3П$	$\Phi_B \geq 0$	$\Phi_B < 0$	$\Phi_B < 0$	$\Phi_B < 0$
$\Phi_{ВД} = ВД - 3П$	$\Phi_{ВД} \geq 0$	$\Phi_{ВД} \geq 0$	$\Phi_{ВД} < 0$	$\Phi_{ВД} < 0$
$\Phi_{ЗК} = ЗК - 3П$	$\Phi_{ЗК} \geq 0$	$\Phi_{ЗК} \geq 0$	$\Phi_{ЗК} \geq 0$	$\Phi_{ЗК} < 0$

Після аналізу абсолютних показників фінансової стійкості розраховуються відповідні показники, що дозволяє побачити частки корпоративного капіталу з різних джерел та структуру капіталу. На розмір відповідних коефіцієнтів фінансової стійкості впливає багато факторів: галузева приналежність підприємства, правила бухгалтерського обліку, структура відповідальності, репутація компанії тощо. Щоб охарактеризувати ціни цих тарифів, необхідно порівняти їх у часі за групами асоційованих компаній. Але для компаній усіх видів застосовується таке правило: кредитори віддають перевагу компаніям з високим власним капіталом, підприємці віддають перевагу розумному збільшенню власного капіталу, а не позиковому. Найважливішим фінансовим питанням при самофінансуванні є визначення фінансової стійкості підприємства.

Питання формування системи фінансового контролю у питаннях продовження фінансів та їх методичного забезпечення включає в себе

безперервну систему управління інформацією про стан, всі аспекти діяльності підприємства відповідно до затвердженого переліку та загальні показники: відповідність кошторисів виробництва, рентабельності, інвестиційної програми, фінансового становище підприємства, кредиторської та дебіторської заборгованості тощо [138].

Доцільно виділити такі основні особливості фінансового моніторингу:

- визначення фінансових завдань, фінансових індикаторів та правил;
- вимірювання рівня відхилень результатів фінансової діяльності від запланованих;
- виявлення відповідності результатів стратегічному вектору розвитку;
- діагностика розміру відхилень в разі серйозного погіршення фінансового стану підприємства та значного сповільнення темпів його фінансового розвитку;
- визначення причин та осередків відхилень у показниках фінансового розвитку підприємства;
- перегляд сумісності методів адміністративного управління з поточним станом фінансового середовища та, якщо необхідно, ініціювання зміни методів адміністративного управління;
- при необхідності здійснювати коригування цілей та окремих показників фінансового розвитку за рахунок змін зовнішнього фінансового середовища, умов фінансового ринку та внутрішніх умов діяльності.

Впровадження системи фінансового моніторингу торгівельного підприємства не можливо без формування інформаційно-аналітичної бази контрольованих індикаторів стратегічного планування. Дані показники повинні характеризувати стан фінансового розвитку відповідно до стратегічної карти розвитку бізнесу та чітких індикаторів стану його виконання. Збалансована система показників повинна формуватися з урахуванням поточних та операційних фінансових показників. Моніторинг відбувається в стратегічному

каскадному процесі, в рамках якого визначаються фінансові індикатори з орієнтацією на стратегічні орієнтири.

Фінансовий моніторинг в розрізі досліджуваних показників дозволяє проводити аналіз в різних часових періодах в розрізі різних груп показників в рамках стратегічного, оперативного та поточного планування. Стратегічний фінансовий моніторинг забезпечує управління відхиленнями щодо забезпечення розвитку на стратегічному рівні, його вплив на здатність досягати корпоративних цілей, тобто зрозуміти і усвідомити доцільність гіпотез, які складають базу фінансового планування.

При цьому інформаційна система повинна забезпечити стратегічний фінансовий моніторинг підприємства за такими напрямками:

- стратегічне планування розвитку підприємства;
- стратегічна карта розвитку підприємства;
- збалансована система індикаторів фінансової оцінки.

Поточний фінансовий моніторинг підприємства проводиться щоквартально і дозволяє керівництву забезпечити реалістичний прогноз основних фінансових показників та гарантує виконання планів діяльності підприємства протягом певного періоду часу та відповідає стратегії розвитку. Це означає, що проведення оперативного моніторингу є метою постійного фінансового моніторингу діяльності компанії (план збуту, план витрат, фінансовий план, фінансова діяльність тощо) та стратегічні цілі фінансового менеджменту.

Враховуючи вимоги трирівневої системи управління фінансового розвитку підприємства в таблиці 7 представлено можливі індикатори оцінки для кожного виду планування.

Таблиця 7.

Індикатори оцінки фінансового моніторингу стратегічного, поточного та
оперативного планування

Підсистеми фінансового моніторингу підприємства	Стратегічний моніторинг	Поточний моніторинг	Оперативний моніторинг
Характеристика підсистем	Відстеження «стратегічних» показників фінансового стану підприємства, ідентифікація дотримання стратегічного вектора розвитку та актуалізація цілей фінансового розвитку й методів управління	Відстеження «поточних» показників фінансового стану підприємства, оцінка можливостей досягнення стратегічних цілей	Відстеження «оперативних» показників фінансового стану підприємства, оцінка стандартів платоспроможності і фінансової стійкості
Контрольний період	Рік	Квартал	Місяць
Система підконтрольних показників	– EVA; – коефіцієнт фінансової рентабельності; – коефіцієнт економічної рентабельності; – WACC; – ринкова ціна акції (для АТ); – темп зростання EBITDA; – темп зростання чистого грошового потоку.	– коефіцієнт поточної ліквідності; – коефіцієнт фінансової автономії; – коефіцієнт оборотності активів; – довжина операційного циклу; – коефіцієнт якості чистого грошового потоку; – рівень маржинального доходу; – рентабельність обороту.	– виручка від реалізації продукції; – темп росту виручки від реалізації продукції; – постійні витрати; – рівень змінних витрат; – EBIT; – чистий прибуток; – обсяг позитивного грошового потоку; – обсяг від’ємного грошового потоку; – період інкасації дебіторської заборгованості; – період погашення кредиторської заборгованості.

Стратегічний моніторинг орієнтований на довгострокову перспективу (понад 1 рік), як частини фінансового менеджменту. Оцінка здійснюється в кінці року.

Оперативний фінансовий моніторинг забезпечує щоденний контакт: аналіз

витрат, доходів, виконання контрактних зобов'язань, що впливають на фінансову діяльність. Це дозволяє переконатися в потужності процесу управління, його просування відповідно до встановлених стандартів і вимог, підтримання необхідного рівня платоспроможності, фінансової стабільності. Метою оперативного моніторингу є створення системи управління фінансової потужності підприємства, прийняття рішення про оптимізацію співвідношення витрат і вигод. Інформацією для даного аналізу є бюджет.

Система фінансового моніторингу дозволяє незалежно, об'єктивно оцінювати розвиток фінансового стану компанії, отримувати інформацію про ситуацію на ринку, його положення та можливі зміни, швидко діагностику фінансового стану компанії та аналіз факторів, що впливають на ділову активність і платоспроможність підприємства. Система включає в себе такі компоненти моніторингу, які використовуються у вищевказаних випадках:

- економічний рівень: акцент на кредитних та податкових ставках, джерелах фінансування, обмінних курсах, цінах акцій, національному та регіональному рівнях виробництва;
- рівень компанії: збір даних про стан діяльності, виробництва, маркетингу;
- рівень підрозділу: консолідація параметрів закупівлі, кількість використаних запасів і ресурсів, продуктивність [137].

Створення системи фінансового моніторингу від початкового етапу (постановка цілей, планування, моніторинг, збір, диференціація та узагальнення інформації, оцінка параметрів і конкретних показників підприємства) до завершального етапу (прийняття управлінських рішень, корекція та контроль за його виконанням на підприємстві) повинні узгоджуватись з сильними та слабкими сторони, які реалізуються щодо елементів антикризового управління, аж до неплатоспроможності. Дані фінансового моніторингу можуть не тільки фіксувати важливі тенденції розвитку фінансово-економічних процесів підприємства, але й швидко реагувати та оцінювати вплив основних факторів, які можуть призвести до відхилень у ході важливих бізнес-процесів. Тому

SOCIAL FACTORS OF ECONOMIC GROWTH, ANALYSIS OF THE EFFECTIVENESS OF TOURISM AND MANAGEMENT

система фінансового моніторингу торгівельного підприємства створює «точку відліку», щоб уникнути неузгодженості в її діяльності, що сприяє підвищенню ефективності стратегічного планування.

Структурна та функціональна залежність складових системи фінансового моніторингу, представлена на рисунку 2.

Рисунок 2. Алгоритм формування системи фінансового моніторингу
торгівельного підприємства

Виходячи із даних, представлених на рисунку 2, визначено, що перший етап створення системи фінансового моніторингу на підприємстві стосується розробки системи інформаційного забезпечення, яка в результаті взаємодії екзогенних та ендогенних факторів господарської діяльності забезпечує інформаційні показники про фінансовий стан. Це дозволяє керівникам створити аналітичну картину, відповідну реальним умовам, і оцінити негативні зміни.

SOCIAL FACTORS OF ECONOMIC GROWTH, ANALYSIS OF THE EFFECTIVENESS OF TOURISM AND MANAGEMENT

В рамках реалізації другого етапу ключові фінансові показники диференціюються згідно з відповідними періодами спостереження (оперативного, поточного та стратегічного). Показниками для (стратегічного) річного періоду спостереження є коефіцієнти прибутковості, середньозважена вартість капіталу та темпи зростання чистого грошового потоку. Моніторинг поточної фінансової ситуації можливий за допомогою таких показників, як: коефіцієнт поточної ліквідності, коефіцієнт автономності, коефіцієнт оборотності, рентабельність інвестицій тощо. Операційний моніторинг може здійснюватися на основі значень таких показників, як: сума доходу за період і темпи його зростання, рівень співвідношення постійних і змінних витрат, розмір і тривалість погашення зобов'язань, сума чистого доходу. Відстеження операцій є однією з найважливіших частин системи фінансового моніторингу, оскільки воно спрямоване на досягнення поточних цілей компанії, створення системи управління витратами та підтримання бюджету грошових потоків.

Наступним кроком є формування висновків за результатами фінансового моніторингу, розрахунок розміру відхилень фактичних показників від планових та визначення причин цих відхилень. Реалізація даного етапу орієнтована на підготовку звітів про фінансовий стан підприємства, що відображають числові параметри відхилень, виділяються фактори та визначаються особи, винні у їх виникненні.

Завершальним етапом побудови системи фінансового нагляду за господарською діяльністю є реалізації її основної мети, тобто прийняття управлінських рішень відповідно до стану підприємства за результатами моніторингу. На цьому етапі також важливо розробити заходи, які дають змогу використати потенціал торгівельного підприємства та запобігти загрозам фінансового стану. Це, у свою чергу, потребує створення ефективної системи антикризового управління, діагностики кризових явищ та орієнтації на досягнення стратегічного напрямку розвитку бізнесу [136].

Основними суб'єктами системи фінансового моніторингу торгівельного підприємства є саме підприємство, його адміністративний персонал, допоміжні

та обслуговуючі підрозділи. При цьому всі відділи повинні бути залучені до нагляду та управління компанією, вони повинні забезпечити доступність конфіденційної та достовірної інформації. Періодичність фінансового моніторингу на торгівельному підприємстві визначається керівництвом і залежить від чутливості компанії до зовнішніх факторів, діяльності компанії та її фінансового стану. Проте бувають ситуації, коли системний фінансовий моніторинг є невідкладним заходом. Такі випадки виникають при загрозі нестабільної ринкової кон'юнктури, що може спровокувати кризу в самому підприємстві.

Крім того, фінансовий моніторинг діяльності підрозділів підприємства є однаковою необхідною процедурою у випадку, якщо підприємство має намір диверсифікувати та розширити свою діяльність, а також у разі обмеження виробництва, оскільки це спричиняє організаційні зміни в компанії. Після завершення фінансового моніторингу, формування висновків та складання фінансової звітності про стан підприємства не виключає необхідність повторного моніторингу, умовно змінюючи деякі вихідні параметри без зміни загальної тенденції. За результатами такого умовного подальшого контролю керівництво підприємства може розробляти різні показники та варіанти реалізації виробничих ситуацій та приймати рішення в умовах, близьких до реальності.

Отже, інформація, отримана в рамках фінансового моніторингу, є основою для формулювання та прийняття управлінських рішень. При проведенні фінансового моніторингу необхідно збирати інформацію про підприємство в цілому та окремі його елементи. Функціонування системи фінансового моніторингу дає змогу кількісно характеризувати становище підприємства, оцінювати його фінансовий стан, виявляти причини негативних тенденцій, аналізувати негативні фактори та загрози, які можуть вплинути на підприємство. Впровадження системи фінансового моніторингу потребує окремого врахування специфіки діяльності та індивідуальності системи менеджменту кожного підприємства. Через специфіку кожного підприємства методи фінансового

SOCIAL FACTORS OF ECONOMIC GROWTH, ANALYSIS OF THE EFFECTIVENESS OF TOURISM AND MANAGEMENT

моніторингу можуть відрізнятися. Таким чином, фінансовий моніторинг дозволяє будь-якому підприємству оперативно реагувати на коливання зовнішнього та внутрішнього середовища, допомагає якісно оцінити можливості підприємства, підвищує його ефективність, регулює розміри та структуру капіталу, фінансових ресурсів, керує положенням та конкурентними перевагами для забезпечення безперебійної роботи всіх підрозділів.

Грошовий потік відіграє важливу роль у фінансовій діяльності будь-якого підприємства. Вони становлять основу самофінансування підприємства та завдяки ефективному управлінню економічною складовою забезпечують господарську діяльність за рахунок внутрішніх джерел фінансування.

Напрями в розрізі яких формується сутність ефективного управління грошовими потоками підприємства, представлено на рисунку 3.

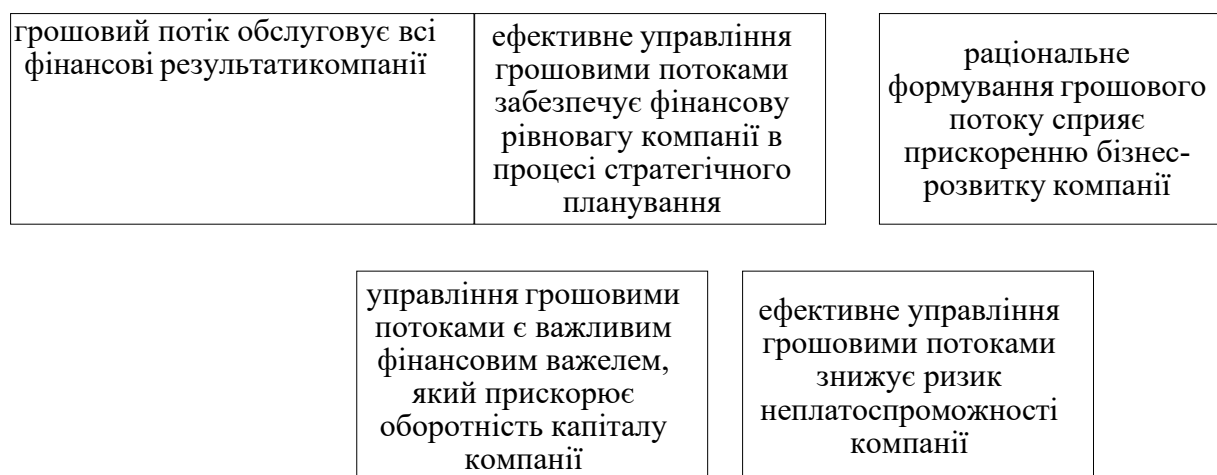

Рисунок 3. Напрями управління грошових потоків підприємства в системі в системі фінансового моніторингу

Представлені на рисунку 3. напрями свідчать про те, що активні методи управління грошовими потоками дозволяють підприємству отримувати додатковий дохід, за рахунок наявних коштів, через ефективне використання вільних залишків в оборотних активах, а також інвестиційних коштів, накопичених у фінансових активах.

Основною метою управління грошовими потоками є забезпечення фінансової збалансованості підприємства в процесі його розвитку,

SOCIAL FACTORS OF ECONOMIC GROWTH, ANALYSIS OF THE EFFECTIVENESS OF TOURISM AND MANAGEMENT

збалансування суми надходжень і витрат коштів та їх термінів [142, с. 80]. Система управління грошовими потоками підприємства формує основні цілі та завдання, представлені на рисунку 4. Управління грошовими потоками включає специфічний вплив на процеси накопичення, видачі та перерозподілу капіталу для забезпечення платоспроможності, фінансової збалансованості тощо.

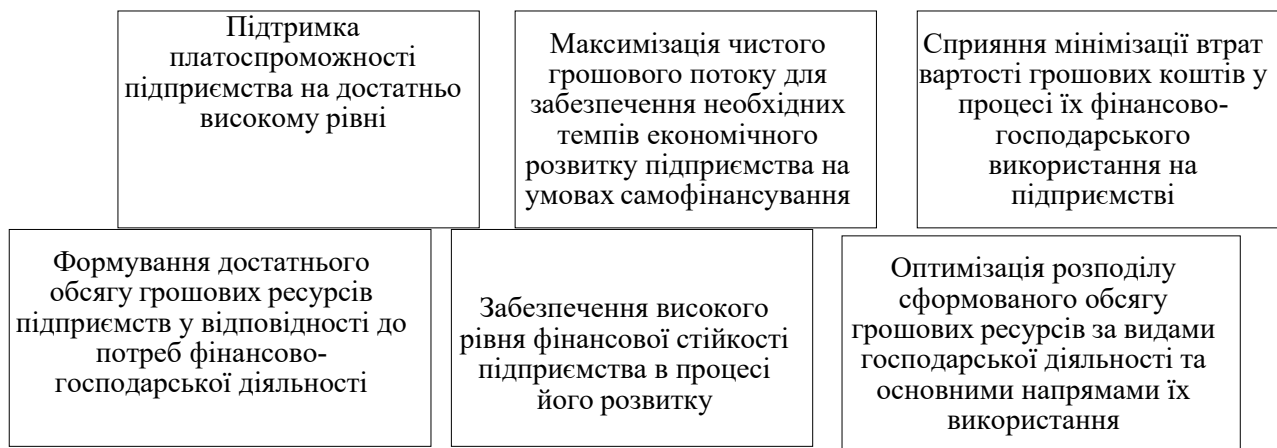

Рисунок 4. Базові цілі управління грошовими потоками підприємства

Ефективне управління грошовими потоками є основою для забезпечення того, щоб господарська та фінансова діяльність підприємства ґрунтувалася на об'єктивній та якісній оцінці.

Послідовність аналізу грошових потоків і системи детальних показників, що формують зміст кожного кроку роботи, забезпечує всебічне вивчення грошових потоків, надає повну та вичерпну інформацію про стан і розвиток грошових потоків, показує причини та наслідки. Визначені тенденції є основою формування висновків та прийняття ефективних рішень у сфері управління грошовими потоками. Оцінку ефективності системи управління грошовими потоками необхідно починати з оцінки ефективності самих грошових потоків.

Враховуючи важливість досягнення ефективності управління грошовими потоками як складової фінансового моніторингу, проведемо оцінки для торгового підприємства. Достатність капіталу визначає прибутковість і постійну

SOCIAL FACTORS OF ECONOMIC GROWTH, ANALYSIS OF THE EFFECTIVENESS OF TOURISM AND MANAGEMENT

ефективність компанії. Якість грошових потоків підприємства визначається не тільки складом грошових потоків, а й термінами надходження, витрат та ефективністю операцій. Для того, щоб перевірити ефективність управління грошовими потоками, необхідно розрахувати та проаналізувати ряд показників, таких як: синхронність надходження та витрат грошових потоків, коефіцієнт варіації надходження грошових коштів, коефіцієнт рівномірності використання грошових коштів (таблиці 8).

Таблиця 8.

Показники для оцінки ефективності грошових потоків торговельного
підприємства, 2019-2021 рр.

Показники	2019 рік	2020 рік	2021 рік	Відхилення 2021 р. до 2019 р., %
Синхронність надходження та витрат грошових потоків, грн.	10,26	0,14	11,85	115,5
Рівномірність надходження грошових потоків, грн.	26,27	9,36	28,58	108,8
Рівномірність витрат грошових потоків, грн.	14,22	9,56	5,35	37,6
Коефіцієнт синхронності надходження та витрат грошових коштів, %	0,03	0,01	0,01	33,3
Коефіцієнт варіації надходження грошових коштів, %	1,05	0,29	0,73	69,5
Коефіцієнт варіації вихідного грошового потоку, %	0,52	0,30	0,14	26,9
Коефіцієнт рівномірності надходження грошових коштів, %	98,95	99,71	99,27	100,3
Коефіцієнт рівномірності використання грошових коштів, %	99,48	99,70	99,86	100,4

Після аналізу динамічних коефіцієнтів ефективності грошових потоків торговельного підприємства було виявлено, що терміни надходження та витрат грошових коштів показують не відповідність часу й суми надходжень та витрат грошових коштів. Значення цього показника в досліджуваному періоді не відповідає нормативному (воно повинно бути близьким до нуля), що свідчить про неузгодженість надходжень та витрат. Рівномірність надходження та використання коштів показує, що надходження та витрати грошових коштів рівномірно розподілені протягом звітної періоду. Зокрема, в 2021 р. зросла однорідність місячних та середньомісячних грошових потоків. Співвідношення надходжень та витрат грошових коштів показує частку середньої різниці між

SOCIAL FACTORS OF ECONOMIC GROWTH, ANALYSIS OF THE EFFECTIVENESS OF TOURISM AND MANAGEMENT

надходженнями та витратами у загальному обсязі грошових відтоків. За аналізований період кращий показник визначено в 2019 р. на рівні 0,03%. Показники рівномірності надходження та використання коштів відповідають нормативному значенню, яке показує невелике відхилення вхідних і вихідних грошових потоків від їх середніх значень або суми вхідних і вихідних грошових потоків.

Залишок готівки являє собою фінансову компенсацію (ліквідність), яка забезпечує існування компанії в короткостроковій і довгостроковій перспективі та покриває фінансові потреби груп людей, зацікавлених у розвитку підприємства. Фінансовий баланс означає, що грошові надходження компанії відповідають або перевищують її вимоги до капіталу для виконання поточних платежів. Фінансова рівновага гарантує стабільність і є умовою досягнення інших цілей [143].

Загальний огляд ліквідності торговельного підприємства показує нормальну фінансово-господарську діяльність підприємства. У 2019 р. спостерігалася неоднорідність надходжень та витрат грошей, що свідчить про невідповідність у термінах та обсягах надходження та витрат грошей. Протягом досліджуваного періоду сфера операційних витрат торговельного підприємства відігравала важливу роль у динаміці негативних грошових потоків.

Розглянемо баланс негативних та позитивних грошових потоків торговельного підприємства котрі представлено в таблиці 9.

Таблиця 9.

Динаміка балансу позитивних і негативних грошових потоків, 2019-2021 рр.

Показники	2019 рік	2020 рік	2021 рік	Відхилення 2021 р. до 2019 р., %
Позитивний грошовий потік, тис. грн.	735,7	644,2	646,0	87,8
Негативний грошовий потік, тис. грн.	751,5	652,9	656,2	87,3
Чистий грошовий потік, тис. грн.	-15,8	-8,7	-10,2	64,6

Ефективність управління грошовими потоками частково залежить від організації оперативного фінансового планування, включаючи розробку

SOCIAL FACTORS OF ECONOMIC GROWTH, ANALYSIS OF THE EFFECTIVENESS OF TOURISM AND MANAGEMENT

журналу платежів. Журнал платежів — це відомість про надходження та розрахунки готівки за визначений період із залишком (залишком) на поточному рахунку підприємства. З журналом платежів вирішуються такі завдання:

- 1) Організація обліку суми надходжень та їх витрат за періоди.
- 2) Управління платоспроможністю підприємства.
- 3) Розробка заходів щодо уникнення дефіциту коштів у певні періоди.
- 4) Розробка заходів щодо ефективного використання вільного часу.
- 5) Постійний контроль актуальності вимірювань, аналіз причин відхилень від графіків.

Розробка плану платежів базується на інформації, що охоплює всі аспекти фінансової діяльності підприємства, а саме: плани реалізації продукції (товарів, проектів, послуг), договори про погашення заборгованості з дебіторами та кредиторами, компенсаційні плани, позики, угоди, кошториси, інвестиційні плани, контракти тощо. Графік платежів відображає очікувані грошові надходження та платежі протягом періоду планування та призначений для того, щоб спрогнозувати майбутні зміни готівки та фінансові потреби. Це засіб «завчасного виявлення» фінансового стану компанії. Якщо прогнозний розрахунок буде з позитивним балансом, то буде отримано додатковий дохід. Якщо на етапі проектування не буде забезпечуватись достатній обсяг коштів, керівник має час на вжиття необхідних заходів.

Таблиця 10.

Вихідні дані розрахунку грошового потоку торговельного підприємства,
2021 р.

№	Показник	Фактичні дані
1	Дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	646,0
2	Матеріальні витрати	544,3
3	Інші витрати	101,2
4	Разом витрати	645,5
5	Податок на прибуток	1,9
6	Чистий прибуток (3-6)	1

SOCIAL FACTORS OF ECONOMIC GROWTH, ANALYSIS OF THE EFFECTIVENESS OF TOURISM AND MANAGEMENT

Оскільки торговельне підприємство не дбає про прогнозування грошових потоків, а працює лише зі звітами, запропоновано розробити план на основі реальних даних, за допомогою якого в подальшому буде створюватись платіжний запис. На основі фактичних даних розраховується собівартість товарів, інші витрати, в тому числі й на реалізацію, чистий прибуток, податок на прибуток, кількість планових надходжень та планових витрат. Результати прогнозованих розрахунків представлені в таблиці 11.

Таблиця 11.

Прогнозування грошових потоків торговельного підприємства, 2023-2024 рр.

№	Показник	2023 рік	2024 рік
1	Дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	872,9	944,3
2	Матеріальні витрати	591,0	641,6
3	Інші витрати	107,3	113,8
4	Разом витрати	698,3	755,4
5	Податок на прибуток	34,9	37,8
6	Чистий прибуток (3-6)	174,6	188,9

Розрахуємо залишок грошових потоків (доходи мінус витрати). Результати розрахунку залишку грошових потоків представимо в таблиці 12.

Таблиця 12.

Розрахунок сальдо грошового потоку торговельного підприємства,
2023-2024 рр.

№	Показник	2023 рік	2024 рік
1	Надходження грошових коштів	887,5	942,9
2	Оплата матеріалів	591,0	641,6
3	Інші витрати	107,3	113,8
4	Податки і інші платежі	34,9	37,8
5	Разом	733,2	793,2
6	Сальдо грошового потоку (1-5)	154,3	149,6
7	Залишок грошових коштів на початок року	16,5	170,8
8	Залишок грошових коштів на кінець року (7+6)	170,8	320,5

Фінальним результатом розрахунку є формування вихідних показників для оцінки ефективності грошових потоків в прогнозному періоді, таблиця 13.

SOCIAL FACTORS OF ECONOMIC GROWTH, ANALYSIS OF THE EFFECTIVENESS OF TOURISM AND MANAGEMENT

Таблиця 13.

Прогнозні показники оцінки ефективності грошових потоків торговельного
підприємства 2023-2024 рр.

Показники	2022 рік	2023 рік	2024 рік	Відхилення 2023 р. до 2022 р., %	Відхилення 2024 р. до 2022 р., %
Синхронність надходження та витрат грошових потоків, грн.	11,85	0,82	0,67	-11,03	-0,15
Рівномірність надходження грошових потоків, грн.	28,58	36,56	37,92	7,98	1,36
Рівномірність витрат грошових потоків, грн.	5,35	7,26	8,15	1,91	0,89
Коефіцієнт синхронності надходження та витрат грошових коштів, %	0,01	0,05	0,06	0,04	0,01
Коефіцієнт варіації надходження грошових коштів, %	0,73	1,21	1,36	0,48	0,15
Коефіцієнт варіації вихідного грошового потоку, %	0,14	0,27	0,36	0,13	0,09
Коефіцієнт рівномірності надходження грошових коштів, %	99,27	99,36	99,44	0,09	0,08
Коефіцієнт рівномірності використання грошових коштів, %	99,86	99,88	99,89	0,02	0,01

Представлені в таблиці 13 дані свідчать про те, що прогнозні значення показників в 2023-2024 рр. є більш ефективними в порівнянні з їх фактичними значеннями. Отже, підтверджено необхідність впровадження наступних заходів:

✓ зменшення дебіторської та кредиторської заборгованості. Зростання обсягів дебіторської заборгованості негативно впливає на фінансовий стан підприємства;

✓ оптимізація запасів шляхом впровадження інвестицій та використання оборотних коштів. Розрахунок оптимальної кількості виробничих запасів для компанії відповідно до її бізнес-потреб, що оптимізує грошовий потік і підвищить ліквідність;

✓ формування стабільного грошового потоку в короткостроковій перспективі за допомогою Системи прискорення/Відстрочення платежів, суть якої полягає в розробці організаційних заходів для прискорення збору коштів та уповільнення платежів.

SOCIAL FACTORS OF ECONOMIC GROWTH, ANALYSIS OF THE EFFECTIVENESS OF TOURISM AND MANAGEMENT

Таким чином, фінансовий моніторинг – це система з гнучкою структурою, яка дозволяє проводити аналіз фінансових результатів торгівельного підприємства, визначати його економічний стан, оцінювати вплив різноманітних внутрішніх і зовнішніх факторів, швидко виявляти загрози, складати прогнози, розраховувати відхилення поточних результатів від очікуваних і виявляти причини цих коливань, вносити корективи та приймати відповідні рішення.

Оскільки підприємство створює систему контролю за своєю діяльністю, моніторинг фінансово-господарської діяльності підприємства також можна вважати її частиною. У цьому випадку моніторинг використовується для відстеження процесів, що відбуваються в компанії в певний момент часу, формування оперативних звітів про діяльність компанії (день, тиждень, місяць) і порівняння фактичних поточних результатів із плановими.

Система фінансового моніторингу характеризується швидким реагуванням на сигнали із зовнішнього та внутрішнього середовища торгівельного підприємства. Такі сигнали є першими ознаками негативної ситуації, тому система спостереження усуває можливі негативні ускладнення з метою вжиття профілактичних заходів.

Ще однією відмінною рисою фінансового моніторингу є цільова спрямованість, яка залежить від його призначення та системи управління. Незалежно від організаційної структури управління, фінансовий моніторинг безпосередньо пов'язаний з оперативними та стратегічними цілями підприємства.

З іншого боку, основною метою фінансового моніторингу є діагностика реального економічного стану підприємства та його фінансової стійкості, виявлення тенденцій ведення бізнесу та негативних впливів, підтримка ефективної діяльності підприємства. Фінансовий моніторинг дозволяє об'єктивно оцінювати економічну ситуацію, ризики та загрози для прийняття вірних управлінських рішень.

У разі появи труднощів у компанії використовується антикризовий фінансовий моніторинг, метою якого є збір та обробка актуальної інформації, що

дозволить оцінити основні показники, а також виявити кризові тенденції в організації та виробництві. Вузькі місця в компанії можна виявити та усунути за допомогою фінансового моніторингу. Такі вузькі місця визначаються за результатами облікових, аналітичних та контрольних даних. Це дозволяє підприємству зосередитися на створенні системи планування, збору інформації про ефективність використання ресурсів та прийняття управлінських рішень.

Система фінансового моніторингу дозволяє незалежно та об'єктивно оцінювати розвиток фінансового стану підприємства, отримувати інформацію про ситуацію на ринку, його положення та можливі зміни, швидко діагностику фінансового стану компанії та аналіз факторів, що впливають на ділову активність і довговічність підприємства.

Система оцінки фінансового стану включає в себе такі компоненти моніторингу:

- економічний рівень: акцент на кредитних та податкових ставках, джерелах фінансування, обмінних курсах, цінах акцій, національному та регіональному рівнях виробництва;
- рівень компанії: збір даних про стан діяльності, виробництва, маркетингу;
- рівень підрозділу: консолідація параметрів закупівлі, кількість використаних запасів і ресурсів, продуктивність.

Висновки і результати, одержані у процесі наукового дослідження, можуть бути зведені до наступного:

Визначено, що фінансовий моніторинг тісно корелює з фінансовим аналізом, але вони відрізняються цілями, завданнями та інструментами. Аналіз дає можливість виявити кількісне значення параметрів і відхилень параметрів від норми. При цьому фінансовий моніторинг - це узагальнений висновок про стан досліджуваного об'єкта. Цей висновок надається на основі порівняння та синтезу різноманітної аналітичної інформації. В рамках проведення фінансового моніторингу передбачена функціональна та параметрична діагностика.

Визначено, що найбільш цікавими з точки зору виявлення фінансових ризиків, у тому числі ризику ймовірного банкрутства, є показники балансу, на

основі яких обчислюються коефіцієнти фінансової стійкості та платоспроможності. Оцінка фінансових коефіцієнтів здійснюється із застосуванням системи критеріїв, які впливають з характеру та особливостей обчислення того чи іншого показника. Загальні результати щодо оцінки фінансового стану торговельного підприємства свідчать про те, що зросли поточні зобов'язання підприємства в 2021 р. в порівнянні з 2019 р. та 2020 р. на 21,7 тис. гривень та на 19,7 тис. гривень відповідно.

Доведено, що основними внутрішніми чинниками, що безпосередньо впливають на фінансову діяльність торговельних підприємств є нестача оборотних коштів і застаріле обладнання, а також необхідність модернізації основних фондів. Результати аналізу фінансової стійкості можуть бути корисними як для зовнішніх користувачів (банки, кредитори, бізнес-партнери), так і для внутрішніх користувачів (власників компанії, керівництва), оскільки аналіз фінансової стійкості дозволяє визначити фінансові результати компанії в майбутньому та формують основний блок показників фінансового моніторингу діяльності торговельного підприємства.

Обґрунтовано, що інформація отримана в рамках фінансового моніторингу, є основою для формулювання та прийняття управлінських рішень. Функціонування системи фінансового моніторингу дає змогу кількісно характеризувати становище підприємства, оцінювати його фінансовий стан, виявляти причини негативних тенденцій, аналізувати негативні фактори та загрози, які можуть вплинути на підприємство. Впровадження системи фінансового моніторингу потребує окремого врахування специфіки діяльності та індивідуальності системи менеджменту кожного підприємства, а через специфіку кожного підприємства методи фінансового моніторингу можуть відрізнятися.

Підтверджено необхідність зменшення дебіторської та кредиторської заборгованості, оптимізація запасів шляхом впровадження інвестицій та використання оборотних коштів, формування стабільного грошового потоку в короткостроковій перспективі, що дозволить підвищити ефективність. Оскільки

торговельне підприємство не дбає про прогнозування грошових потоків, а працює лише зі звітами, запропоновано розробити план на основі реальних даних, за допомогою якого в подальшому буде створюватись платіжний запис. На основі фактичних даних розраховується собівартість товарів, інші витрати, в тому числі й на реалізацію, чистий прибуток, податок на прибуток, кількість планових надходжень та планових витрат.